

Gönderim Tarihi: 14.11.2016 Kabul Tarihi: 08.12.2016

BOLU TÜRK OCAĞI'NIN FAALİYETLERİNDEN BİR KESİT¹

Mehmet SOLAK*
Murat TARHAN**
Fahri KILIÇ***

A SECTION FROM BOLU TURKISH HEARTHES

Öz

Türk Ocakları, II. Meşrutiyet sonrası gelişen Türk Milliyetçiliği fikrinin en önemli kurumsal örneklerinden birisidir. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında yürüttüğü faaliyetlerle Türkçülük düşüncesinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Ocağa mensup birçok gönüllü genç Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'nin saflarında yer almıştır. Ocak Cumhuriyetin ilanından sonra yaptığı faaliyetlerle Cumhuriyet rejimine ve Türk inkılaplarına destek vermiştir. Anadolu'nun her köşesinde şubeler açarak sosyal kültürel ve sanatsal faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bolu'da açılan Türk Ocakları, yapmış olduğu etkinlikler ile yöre halkını eğitimden sanata, kültürden sağlığa kadar birçok konuda aydınlatmaya çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı, 1 Mart-31 Ağustos 1925 tarihleri arasında Bolu Türk Ocağı'nın faaliyetlerini Altın Yaprak Mecmuasında çıkan haberler üzerinden değerlendirmektir. Ayrıca Bolu Türk Ocağı'nın çalışmaları, Bolu halkı üzerinde bıraktığı etki ve Cumhuriyet döneminde yaşanan olaylara bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altın Yaprak, Bolu, Türk Ocakları, Milliyetçilik, Çağdaşlaşma.

Abstract

“Turkish Hearths” is one of the most significant samples of Turkish Nationalism developed after the Second Constitutional Era. Many young voluntary members

¹Bu makale, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin 2016.02.04.1023 nolu, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitime Taşradan Bir Bakış: Altın Yaprak Dergisi (1925-1926)” isimli bilimsel araştırma projesinin desteğiyle kaleme alınmıştır.

*Okt., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, e-posta: mehmet溶ak@ibu.edu.tr.

**Arş.Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: murattarhan@ibu.edu.tr.

***Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: kilic_s@ibu.edu.tr.

of Turkish Hearths that contributed to the dissemination of Turkism ideal with the help of their activities during the Balkan Wars and WW1 were at the forefront of WW1 and War of Independence. The Hearths supported the Republican regime and Turkish reforms. They organized various activities in order to improve the social, cultural and artistic level of the public by opening up branches in every corner of Anatolia. Turkish Hearths, established in Bolu, strived to enlighten people in all areas from education to art and from culture to health. This study evaluates the activities of Bolu Turkish Hearths during the period between March 1-August 31,1925 with the help of news published in “Altın Yaprak Mecmuası” (Golden Leaf Periodical). The study will present the impact of Bolu Turkish Hearths activities on Bolu public and the viewpoints related to events experienced during the Republican Era.

Keywords: Altın Yaprak (Golden Leaf), Bolu, Turkish Hearts, Nationalism, Modernization.

1. Giriş

II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle Kanun-u Esasiye’de 8 Ağustos 1909 yılında yapılan değişiklikler sonucunda, basın hürriyetine kavuşulmuştur.² Bunun sonucu olarak birçok fikir yayılmaya başlamış ve devlet yararına çalışacak derneklerin kurulmasına izin verilmiştir.³ Türk Ocakları Derneği de, Türklerin sosyal, ekonomik, kültürel seviyelerini yükseltmek ve korumak üzere kurulmuştur.⁴ Tıbbiyeli ve Mülkiyeli öğrencilerin çabalarıyla 25 Mart 1912 tarihinde İstanbul’da kurulan Türk Ocakları’nın kurucu üyeleri arasında Ahmet Ferit Tek, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ağaoğlu ve Yusuf Akçura gibi dönemin Türkçü aydınları bulunmaktadır.⁵ Türk milli varlığının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bu dönemde Türk Ocakları yapmış olduğu kültürel, sanatsal faaliyetlerle kısa

²Kanun-u Esasi’de 1909 yılında yapılan değişikliklerin içeriğini ve ilgili kanun hükümleri için bkz.: (*Düstur* 1329: 638-644; Tunaya 2003: 18-25.)

³II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte basının hürriyetine kavuşmasıyla birlikte birçok fikir yayılmaya başlamıştır. İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük üzerine yerel birçok yayın ortaya çıkmıştır. Meşrutiyet döneminde yayılmaya başlayan fikirler, öncüleri ve eserlerinin genel bir değerlendirilmesi için bkz.: (Ülken 2013: 181-509.)

⁴Meşrutiyetin ilanından hemen sonra Türk Derneği (1908) ve Türk Yurdu Cemiyeti (1911) gibi dernekler kurulmuş ancak uzun ömürlü olamamışlardır. Bkz.: (Akyüz 1986: 201; Akçura 1981: 199)

⁵Türk Ocağının kuruluş tarihi hakkındaki bir değerlendirme için bkz.: (Arai 2000: 111-126.)

sürede Türk tarihi ve kültüründe önemli bir yapı taşı haline gelmeyi başarmıştır.⁶

Kurucu başkan Ahmet Ferit Bey'in siyasete atılması nedeniyle başkanlıktan ayrılması üzerine 18 Mayıs 1913'te toplanan kurultayda Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey başkan seçilmiştir. (Suphi 1913: 9-10; Sarıнай 1944: 137-144; Tunaya 1998: 432-434) Dernek, Hamdullah Suphi'nin başkanlığı üstlenmesi ile yeniden canlanmış, maddi sorunlarına çözüm bulmuş ve milliyetçilik bilincinin yükselmesi için yoğun bir şekilde çalışmıştır. İttihat ve Terakki Fırkasının tek parti iktidarı döneminde (1913-1918) Türk Ocakları'nın İstanbul dışında da şubeleri açılmış, 1913 kongresinde 1200 olan üye sayısı 1918 kongresinde 2550'ye yükselirken, açılan ocak sayısı da 35'e ulaşmıştır. Derneğin 1918 kongresinde kadınların Türk Ocakları'na üye olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. (Kılıç 2012: 38) Dernek, devrin Türk aydınlarının çoğunu bünyesinde toplamış, yayın organı olarak 15 günde bir "Türk Yurdu" dergisi yayımlamıştır. Yazarları arasında Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'in de bulunduğu dergi günümüze değin yayın hayatını sürdürmektedir. Türk Yurdu Mecmuası yanı sıra, Halka Doğru (1913) ve Türk Sözü (1914) adlı haftalık dergiler ve 1917'de çıkarılan Yeni Mecmua, Manastır'da çıkan Yeni Fikir, Üsküp'te yayımlanan Yeni Mektep gibi vilayet gazeteleri de Türk Ocağı'nın diğer yayın organları arasında yer almıştır. (Sarıнай 1990: 45-46)

Balkan savaşları ve I. Dünya Savaşında Türk Ocakları'nın birçok ferdi gönüllü olarak katılmış, idare heyetini bu savaşlardan dolayı tam olarak oluşturamamış istişare heyetinden idare heyetine üye almak zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul'un işgali sırasında Ocak binası da İngiliz askerleri tarafından basılıp işgal edilmiştir. İşgal sırasında derneğin kütüphane ve koleksiyonları dağıtılmış, birçok üyesi Malta'ya sürgüne gönderilmiş, tutuklanmaktan kurtulabilen pek çok Ocaklı Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılma kararı almıştır. (Sarıнай 1944: 257)

Türk Ocağı, Milli Mücadele döneminde de varlığını ve faaliyetlerini zor koşullarda da olsa sürdürmeye çalışmıştır. Örneğin İzmir'in işgalinden bir

⁶Bu konunun genel değerlendirmesi için bkz: (*Türk Ocakları Umumi Kongre Zabıtları* 1341: 4-14). İmparatorluğun son döneminde Türk kelimesi geri kalmış, göçebe anlamlarında kullanılmıştır. Namık Kemal yazılarında bu kelimeyi ara ara kullanmasının yanında Türklerin medeniyete katkılarının çok eskilere dayandığını ilk kez dile getiren Süleyman Paşa olmuştur. (Mardin 2013: 95). Türk Ocaklarının kuruluş yıllarının şartlarının bir değerlendirilmesi için bkz.: (Sarıнай 2012: 24-26)

gün önce Redd-i İlhak Beyannamesi İzmir Türk Ocağı'nda kaleme alınmış ve Ocak'ta toplanan direnme taraftarlarınca Anadolu'ya duyurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın önerisiyle İzmir'in işgalini protesto için İstanbul'da düzenlenen ünlü Fatih ve Sultanahmet mitinglerine Türk Ocakları öncülük etmiştir. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi Bey Antalya mebusu olarak yer almış, Misak-ı Millînin mecliste kabul edilmesinde etkili olmuştur. (Yuvalı 1997: 17)

İşgaller sırasında kapanan bazı şubeleriyle birlikte Türk Ocakları, Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının hemen ardından yeniden bir teşkilatlanmaya gitmiştir. Büyük Taarruzun kazanılmasının ardından İzmir ve Bursa'da Türk Ocağı şubeleri, 29 Aralık 1922'te Ankara Türk Ocağı açılmıştır. 1923 Mayıs sonunda yurt genelinde 43 şubeye ulaşılmıştır. İstanbul Türk Ocağı, 1 Haziran 1923'te yeniden açılmış, 13 Eylül 1923'ten itibaren Yeni Mecmua, Türk Ocakları'nın resmî yayın organı olmuştur. 1923 sonunda Edirne, Adana, Konya, Manisa, Soma, Salihli, Ödemiş, Edremit, Aydın, Afyon ve diğer şehirlerde açılan Türk Ocakları ile sayı 60'a ulaşmıştır. 23 Nisan 1924'te 71'e, 1926'da 217'ye, 1927'de 266'ya çıkmış; 1928'den itibaren sayıdaki artış kısmen yavaşlamaya başlamış, 1928-1930 döneminde sadece 9 yeni Ocak açılmıştır. (Üstel 2002: 125-133)

Cumhuriyetin ilanından sonra şube sayısı artan Türk Ocakları 22-26 Nisan 1924 tarihlerinde-42'si aynı zamanda milletvekili olan- 64 delegenin katılımı ile "Birinci Umumî Kongresini" düzenlenmiştir. Aynı yıl, Bakanlar Kurulu kararı ile Türk Ocakları'na kamu yararına çalışır dernek statüsü verilmiştir. Türk Ocakları, bu dönemde başlatılan inkılâpların başlıca destekçisi ve yayıcısı olarak çeşitli faaliyetler yürütmüştür. (Kılıç 2012: 49)

Mustafa Kemal Paşa Milliyetçiliği milli devletlerin oluşmasında rol oynayan başlıca unsurlardan biri olarak görmüştür.⁷ Türk Ocakları'nı ise modernleşmesinin köklü ve kalıcı olması için vaz geçilmez kurumlardan birisi olarak değerlendirmiştir.⁸ Anadolu'nun birçok ilinde Türk Ocağı şubelerinin açılmasına ve yapmış olduğu faaliyetlere destek vermiştir.

⁷Öz (2012: 204-207) milliyetçiliğin milli devletlerin oluşmasında rol oynayan başlıca unsurlardan biri olarak görüldüğünü; milli devletler oluştuktan sonra ülke halkının milli bilinci geliştiremeye çalışıldığını belirtiyor.

⁸Koç (2012: 234-237) Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecini kendi iç dinamikleri içinde evrilmesi yerine Batı modernleşmesi çerçevesinde geriden takip süreciyle varlık gösterdiğini belirtiyor. Bunun bir sonucu olarak Türkcülüğü bir modernleşme süreci olarak görüyor.

Ocağın taşradaki şubelerinden biri olan Bolu Türk Ocağı bu amaca destek vermek için bölgenin halkına yönelik eğitim, sanat, kültür etkinlikleri yapmıştır. Böylece bu etkinliklere katılan halkı batı tarzında yapılan etkinliklerle tanıştırmıştır. Ayrıca bu faaliyetlerle genel merkezine bağlı olarak Cumhuriyet rejiminin güçlenmesini ve inkılapların halka aktarılmasını sağlamıştır.

2. Bolu Türk Ocağı'nın Kuruluşu

Bolu Milli Mücadele döneminde İstanbul'dan mücadeleye yapılan yardımların sevk edildiği en önemli geçit noktalarından birisi olmuştur.⁹ TBMM'nin açılmasından hemen önce İstanbul'dan Milli Mücadele'ye katılmak üzere pek çok heyet İzmit, Adapazarı, Düzce, Bolu, Seben ve Nallıhan yollarını kullanarak Ankara'ya ulaşmışlardır. (Özkaya 1988: 139) Aynı zamanda bu ulaşım hatlarının dışında, Bolu ve Gerede'nin İstanbul-Ankara arasında yoğun olarak kullanılan bir haberleşme hattına da sahip olduğu bilinmektedir.

Bolu, Ankara ve İstanbul'a coğrafi yakınlığından dolayı ülkedeki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Osmanlı döneminde İttihat ve Terakki Fırkasının tek parti iktidarı döneminde (1913-1918) Türk Ocakları'nın Anadolu'nun birçok yerinde şubelerinin açılmasına paralel olarak, Türk Ocağı Bolu'da ilk kez 1914 yılında açıldığı genel kabul görmektedir.¹⁰

⁹Cumhuriyet döneminde vilayet merkezi olan Bolu, Akçakoca üzerinden Karadeniz'e Adapazarı üzerinden de İstanbul'a bağlanırken, Seben-Mudurnu, Gerede-Kızılcıhamam, aracılığıyla da Ankara'ya doğrudan bağlantı yolları vardır. Bolu eski bir yerleşim yeri olduğu için birçok devletin hâkimiyetinde kalmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde Bithynium, Claudiopolis isimleriyle anılan Bolu on dördüncü yüzyılın ilk yarısında Türkmenlerle meskûn bir yerleşim yeri olarak tasvir edilmiştir. Bolu Osmanlı egemenliğine geçmesinden (1325) sonra çeşitli idari yönetim biçimleriyle yönetilmiştir. Bolu Livası ilk önce 1325-1693 yılları arasında sancakbeyliği ismiyle mutasarrıflık, 1693-1811 yılları arasında Voyvodalık ismiyle muhassıllık, 1811-1864 arası tekrar mutasarrıflık olarak yönetilmiştir 1864 Vilayet nizamnamesinden sonra Kastamonu vilayet merkezine bağlı bir liva haline gelmiştir. Bolu Livası Zonguldak, Ereğli, Bartın, Devrek, Gerede, Düzce, Mudurnu, Göynük isimli sekiz kazadan oluşmuştur. 1917 yılında Zonguldak Livasının tahsisinden sonra Zonguldak, Ereğli, Bartın, Devrek kazaları Zonguldak Livasına bağlanmıştır. Son haliyle Bolu, Gerede, Düzce, Mudurnu, Göynük kazaları ile Akçaşehir, Çarşamba (Seben), Kıbrısçık, Mengen, Yığılca isimlerindeki beş nahiyeye ve 808 karyeden oluşmuştur. 1923 tarihinde vilayet olmuştur. Bolu tarihi hakkında bkz: (*Bolu Livası Salnamesi* 2008: 179-180, 212-274; Orhonlu 1992: 276-278)

¹⁰Topbaş (1990: 2) Bolu Türk Ocağı'nın 1914 yılında kurulduğunu belirtirken, Duman (1991:202) Ocağın 1913 yılında açıldığını belirtmiştir. Konrapa

Kuruluşun ilk yıllarında Bolu Türk Ocağı eski belediye binasında faaliyetlerini sürdürmüştür. Ocağın kuruluşunda Bolulu bürokratlar özellikle İttihat Terakki Partisinin Bolu mesul müdür Mithat Kemal Bey'in önemli katkılarının olduğu görülmektedir.(Duman 1991: 94)¹¹ Bolu Türk Ocağı Birinci Dünya Savaşının başladığı bir dönemde yürüttüğü faaliyetlerle toplumda dayanışma ruhunun artmasına yol açmayı amaçlamıştır. Bu amaçla oluşturulan yönetim şehrin saygı duyulan simalarından seçilmiştir. Örneğin 17/18 Haziran 1915 tarihinin akşamı Sultani müdürü ile Sultani tarih muallimi Mehmet Zekai Bey'in katılımıyla yapılan idare heyeti seçimleri sonucunda Bolu Türk Ocağı'nın idare heyeti şu şekilde belirlenmiştir: Tahir Bey, Mustafa Efendi, Dr. Ali Roman Bey, Müdde-i Umumi muavini Ekrem Bey, Sultani tarih muallimi Mehmet Zekai Bey (Konrapa 1960:620)

Kuruluşun ilk yıllarından itibaren Bolu Türk Ocağı İttihat Terakki Partisinin de desteğiyle halkı bilinçlendirmek için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler arasında ocakta yapılan toplantılar, konferanslar, sinema gösterimleri ve yarışmalar dikkati çekmektedir. Örneğin 22-23 Mayıs 1915 tarihlerinde Bolu Müdafaa-i Milli Cemiyeti ile Türk Ocağı tarafından Karaçayır mevkiinde koşu müsabakaları düzenlenmiştir. (Bolu Gazetesi 6 Receb 1333: 4) Temmuz 1915 tarihinde Sultani tarih muallimi Vanlızade Mehmet Zekai Bey Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme sebepleri üzerine bir konferans vermiştir. (Konrapa 1960: 622) Bu konferanslarla halka milli benlik ve yurt sevgisi

(1960:620) 17/18 Haziran 1915 tarihinde Sultani müdürü ile Türk Ocağı'na gittiğini ve idare heyeti seçimine katıldığını ancak kaçınıcı idare heyeti seçimi yapıldığı belirtilmemektedir.

¹¹Bolu'nun bu dönemde üç tane Mithat'ı vardır. Bunlar Mithat Kemal Algüloğlu (küçük), Ahmet Mithat Altıok ve Mithat Akif Bey (koca)'di. Mithat Kemal Algüloğlu, Bolu'da Küçük Mithat olarak da bilinir. I.Dünya Savaşı'ndan önce Maarif Başkâtibi görevinde bulunmuş ve Ferda Mecmuası'nın çıkmasında etkili olmuştur. Bolu'da Encümen-i Liva 2.Kitabeti, Encümen-i Liva Başkitabeti, Bolu Livası İaşe Müdüriyeti, Gerede Kaymakam vekilliği, Bolu Katib-i Mes'ullüğü görevlerini yerine getirmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında Bolu'da İttihat ve Terakki Ktaib-i Mes'ullüğü görevinde bulunan Mitahat Kemal (Algüloğlu) Bey, Sivas Kongresi sonrasında Mustafa Kemal Paşa'nın talimatı doğrultusunda Bolu livasının İstanbul ile irtibatının kesilmesinde en önemli rolü oyanayan isim olmuştur. Milli Mücadele yıllarında Gerede ve Düzce kaymakamlıklarının yanı sıra Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisliği gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Küçük Mithat Bey'in kısa özgeçmişi için bkz: (Evcin 2013: 521-526)

aşılana çalışılmıştır.¹² Ayrıca Bolu Türk Ocağı bir sinema salonu yaptırmış ve filmler göstermiştir. (Topbaş 1990: 2)¹³

Türk Ocağı bu yıllarda Bolu'daki kutlamalara katılmış ve bu kutlamalarda etkin bir rol oynamıştır. 27 Nisan 1915 tarihinde V. Mehmet'in (27 Nisan 1909-3 Temmuz 1918) padişahlığının altıncı yıldönümüyle ilgili şenlikler yapılmış ve Türk Ocağı bu şenliklerde faal bir rol oynamıştır. (Konrapa 1960:618) 10 Temmuz 1915 tarihinde II. Meşrutiyet'in yedinci yıldönümünden dolayı yapılan etkinliklere Türk Ocağı katılmıştır. Hükümet bahçesinde yapılan konuşmaları Türk Ocağı adına Tahir Bey yapmıştır. Akşamına Türk Ocağı adına kabul merasimi yapılmış, ziyaretçilere ayran ikram edilmiştir. Talebe 76 Nazmi Efendi Ocakta okuduğu şu manzume ile dinleyicileri etkilemiştir: (Konrapa 1960: 622-623)¹⁴

“Ey ma'sum Türk Evlatları, kalbe yazın bu Tarihi:

Binüçyüz yirmi sekizde Türk masumu lekelendi off.”

Osmanlı İmparatorluğu'nun 30 Aralık 1915 tarihinde 634.kuruluş yıldönümü kutlamaları yapılmıştır. Hükümet Binasının önünde yapılan konuşmalarda Türk Ocağı adına yine Tahir Bey¹⁵ bir konuşma yapmıştır. Gecesinde Türk Ocaklarında yine tebrik merasimi yapılmış ve Ocak reisi Murtaza Efendi ziyaretçilere bir konuşma yapmıştır. (Konrapa 1960: 627)

Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının I. Dünya Savaşından sonra İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesiyle birlikte Türk Ocakları ve şubeleri faaliyetlerini ya sonlandırmış ya da askıya almıştır.

¹²Bu dönemde İttihat Terakki Partisinin ve Türk Ocağı'nın yaygın eğitim faaliyetlerine katılmış bulunan gençlerin birçoğu Milli Mücadele'nin ve Cumhuriyet döneminin ilk inkılapçı öncüleri olmuştur. (Duman 1991: 216, 232, 233)

¹³Bu haberde Müdafaa-i Milliye menfaatine 500 lira kıymetinde bir sinema makinesi satın alındığı; Bolu'da 2000 kişilik bir konferans salonu yapıldığı ve bu salonda tiyatro oynatılacağı, sinema gösterisi yapılacağına dair bilgi verilmektedir. Bkz: (Türk Yurdu 15 Mart 1917: 40)

¹⁴II. Meşrutiyet'in yedinci yıldönümü kutlamalarında Bolu Türk Ocağı'nın bir değerlendirmesi için bkz: (Mithat Kemal Algüloğlu 1331:1)

¹⁵Hattâtzâde Tahir (Hitit) Bey Bolu Millî Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında bölgedeki Ermeni sevkinden sorumlu tutulmuştur. Milli Mücadele döneminde Bolu'da Kuvâ-yı Milliyye'nin etkili olmasında en önemli isimlerden birisidir. (Evcin 2013:699-700; Sarı 1995:16)

3. Cumhuriyet Döneminde Bolu Türk Ocağının Yeniden Açılması

Milli Mücadele döneminde ulusal bilincin kuvvetlenmesi için çaba sarf eden Türk Ocağının şubeleri 1922 yılından sonra Anadolu'nun her köşesinde açılmaya başlamıştır.¹⁶ Bu şubeler yapmış oldukları etkinlikler ile Türk inkılabını halka aktarmışlar, Türk milliyetçiliğinin yayılmasını sağlamışlar ve inkılapların halka benimsetilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Türk ocakları yeni Türk devletinin kuruluşunda etkin rol oynamıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte başta Ankara ve İstanbul olmak üzere Türk Ocakları şubeleri yeniden açılmaya başlanmıştır.

Bolu'daki Türk Ocağı şubesi açılmadan önce 3 Temmuz 1923 tarihli Dertli Gazetesi'nin haberine göre Akçaşehir'de Türk Ocağı açılmış ve idare heyeti şu şekilde oluşmuştur:

- Başkan: Hüdai Bey,
- Aza: Baş Mualim Zeki Bey,
- Aza: Komisyoncu Emin Hulusi Bey,
- Aza: Komisyoncu Hüseyin Avni Bey,
- Aza: Komisyoncu Hüsnü Bey,
- Aza: Kunduracı Mehmet Ali Bey,
- Aza: Orman Muamelat Memuru Ali Bey (Dertli 3 Temmuz 1339)

Bolu Türk Ocağı ise 1925 yılında başında yeniden açılmıştır. Türk Ocakları merkez heyetinin Aralık 1925 tarihinde yapmış olduğu toplantıda Bolu'da açılmak istenen Ocak hakkında incelemede bulunulduktan sonra açılmasına izin verilmiştir. Fakat Bolu Türk Ocağı 1925 yılı Şubat sonu Mart başında ancak çalışmalarına başlayabilmiştir. Ankara'daki merkez heyetinin yeniden tesisine izin vermesiyle faaliyetlerine başlayan¹⁷ Bolu Türk Ocağı, bu karardan sonra genel bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu

¹⁶Milli Mücadelenin Bolu'da örgütlenmesi ve Milli Mücadele yıllarında Bolu'da öne çıkan kişiler hakkında bilgi için bkz: (Sarı 1995)

¹⁷Tuncer vd. (1998:135). Buradaki tarih "Aralık 1925" değil "Aralık 1924" olmalıdır. Çünkü Ocak 1925 tarihinde çıkan Türk Yurdu Dergisi'ndeki (C.15-1, S. 165-4 : 165-166) bir haberden alınan bu bilginin aslında "geçen ay zarfındaki içtimanda..." şeklindedir. Yine cümlelerin devamında "... şimdiye kadar açılıp da faaliyette bulunan ocaklar" listesinde Bolu Türk Ocağı'nın ismi de yer almaktadır.

toplantı sonucunda şubenin idare heyeti oluşturulmuştur. İdare heyeti şu şekildedir:

- Başkan: Orta Mektep Fransızca Muallimi Sermed Paşa,
- Murahhas: Türkçe Muallimi Agah Bey,
- Katip: Tarih Muallimi Ahmet İzzed Bey,
- Veznedar: Müdür Muavini Macide Hanım,
- Aza: Mahkeme-i Asliye Müdde Umumisi Sinan Bey,
- Aza: Dava Vekili Saib Bey,
- Aza: Baytar Reşad Bey. (Türk Yurdu Ocak 1925: 276)

Bolu Türk Ocağı, Türk Ocakları tüzüğü'nün on yedinci maddesi gereğince her sene mart ayının ilk cuma günü yapılması gereken kongresini 13 Mart 1925 Cuma günü Muallimler Birliği binasında saat 14.00'te gerçekleştirmiştir.¹⁸ Bu kongreye çok sayıda Bolulu genç ilgi göstermiştir. Kongre başkanlığına Vali Ali Rıza Bey, kâtipliğe Muzaffer ve Zuhuri beyler seçilmiştir. Eski idare heyeti raporunu okuduktan sonra Ocak binasının iki aylık kirasının tetkiki için denetleme ve bütçe heyetleri oluşturulmuştur. Türk Ocağı tüzüğü'nün yedinci maddesine göre oluşturulan denetleme heyeti, tüccar Hafız Tayyar Bey, belediye başkanı Tahir Bey, orman muamelat memuru Mecit Bey isimlerinden oluşurken; tüzüğü'nün yirmi dokuzuncu maddesi gereğince bütçe heyeti ise, Vilayet-i Muhasebe Hususiye müdürü Halil Bey, Ziraat Bankası müdürü Mazhar Bey, Hacı Tahir Bey, Beyzade Muzaffer Bey isimlerinden teşekkül etmiştir. Bu heyetler oluşturulduktan sonra idare heyeti seçimine geçilmiştir. Kongre başkanı Vali Ali Rıza Bey, "*Türk Ocağı'na girerken siyasi hüviyetini askıya as, içeriye öyle gel*" düsturuyla hareket edileceğine, her üyenin eşit haklara sahip olacağını ve birbirlerinin kardeşi olduklarını belirtmiştir. İdare heyeti seçimi aday usulüne göre yapılmıştır. Dört seçmenin idare ettiği aday usulünde idare heyetine seçilecek adaylar tek tek kara tahtaya yazılmıştır. (Altın Yaprak 15 Mart 1341: Son Kapak/Dış)¹⁹ Yapılan seçimlerden sonra Bolu Türk Ocağı'nın idare heyeti ve yedek üyeler şu şekilde oluşmuştur:

¹⁸ Bolu Türk Ocağı'nın senelik kongresinin 13 Mart 1925 tarihinde, Bolu Muallimler Birliği binasında saat 14:00'te yapılacağını Altın Yaprak Mecmuası birinci sayısında duyurmuştur. Bkz: (Altın Yaprak 1 Mart 1341:8)

¹⁹ Muallimler Birliği'nin Bolu şubesinin yayın organı olan Altın Yaprak Mecmuası ortalama on beş günde bir neşredilmiştir. İlk sayı 1 Mart 1925 tarihinde, son sayı 31 Ağustos 1925 tarihinde çıkartılmış olup toplam on üç

İdare Heyeti Listesi:

- Başkan: Vilayet Maarif Müdürü Sabri
- Katip: Müdde-i Umumi (Savcı) Sinan
- Mesul Murahhas: Beytar Reşad
- Sayman-Veznedar: Duhanizade Mehmed
- Üye: Tüccar Tayyar Bey
- Üye: Belediye Başkanı Tahir Bey
- Üye: Kantarcızade Cemal

Yedek Üye Listesi:

- Orman Muamelat Memuru Mehmed Bey
- Doktor Arif Bey
- Hicabi Vasıf Bey
- Şeref Beyzade Kemal Bey
- Mukayyid-zade Talat Bey²⁰

sayıdır. Bolu'daki eğitim ve öğretim üzerine önemli yazıların bulunmasının yanında Bolu'daki siyasi, sosyal hayatın bazı kesitlerinden haberler yer almaktadır. Mecmuanın 1., 2., 4., 5., 7., 8., 9. sayılarında Bolu Türk Ocağı'nın faaliyetleri ile ilgili haberler rastlanılmaktadır. Altın Yaprak Mecmuasının şekil ve içerik özellikleri hakkında bkz: (Özkaya 2016:273-300)

²⁰ (Altın Yaprak 15 Mart 1341: Son Kapak/Dış)

Vali Ali Rıza (Oskay) BEY ²¹
(15 Temmuz 1876 - 4 Haziran 1952)

4. Bolu Türk Ocağı'nın Faaliyetlerinden Bir Kesit

Bolu Türk Ocağı²² 1925 yılının şubat sonu mart başında faaliyete geçmiştir. Ocak, Mart 1925'te kiralanan yeni binasına nisan ortalarında taşınmıştır. Bu binanın alt katındaki gazinosu ile birlikte üst katındaki sipahi, okuma, musiki ve idare odalarının düzenlenmeleri yapılmıştır. Ocağın sipahi, spor ve musiki şubeleri yoğun bir şekilde çalışmaya başlamıştır. İlkbaharda Ocak adına düzenlenecek at koşuları için çalışmalar Nisan ayının ilk yarısı içinde yoğunlaştırmışlardır. (Altın Yaprak 15 Nisan 1341: Ön Kapak/İç) At koşuları 12 Haziran 1925 Cuma günü Karaçayır'da yapılmıştır. Bu etkinlikte at koşusu, halk koşusu ve gençlerin kendi aralarındaki farklı mesafelerdeki koşular yapılmıştır. On dalda yapılan bu koşular şunlardır: Tay koşusu, mektepli efendilerin sürat koşusu, at tahammül koşusu, mektepli efendilerin 1600 metrelik mukavemet koşusu, 1600 metrelik halk koşusu, 1600 metrelik seviyeli

²¹Resmin bulunduğu yer: (Altın Yaprak 15 Mart 341: 2) Vali Ali Rıza Bey aynı zamanda Bolu Muallimler Birliği'nin fahri başkanıdır. Ali Rıza Oskay 6/2/1924-15/9/1927 ve 21/10/1931-10/9/1934 tarihleri arasında olmak üzere iki kere Bolu valiliği yapmıştır. Özgeçmişi için bkz: (Perk [haz.]2011: .9-10) Ayrıca Ali Rıza Bey'in valiliği döneminde Bolu ile ilgili çekilmiş çeşitli fotoğraflarını aynı eserin 55-74 arasındaki sayfalarda görebilirsiniz.

²² Bolu Türk Ocağı'nın 1925 tarihli fotoğrafı Altın Yaprak Mecmuasının 4.sayısının (15 Nisan 1925 Çarşamba) ön kapak/dış sayfasında yer alıyor.

gençler mukavemet koşusu, 1600 metre bisiklet koşusu, merkep koşusu, 3200 metre at sürat koşusu, jandarma koşusu. 13 Haziran 1925 tarihinde yine aynı mevkide pehlivan güreşleri yapılmıştır. Bu etkinliklerde Bolu Türk Ocağı halkın iştirakini sağladığı gibi halkın yarışmaları izlemesi bakması için tüm rahatlığı sağlamıştır. (Altın Yaprak 15 Haziran 1341: Ön Kapak/İç) Ocak bu müsamerelere katılan halktan aldığı ücret ile kendi ihtiyaçlarını karşılıyordu.

Bolu Türk Ocağı dini bayramlarda birlik ve beraberliği sağlamak, toplumu kaynaştırmak için bayramlaşma merasimleri yapmıştır. Bunun bir örneğini 1925 yılının Ramazan Bayramı'nda görmekteyiz. Bayramın birinci günü (25 Nisan 1925 Cumartesi) alaturka saat sekizde bayramlaşma gerçekleştirilmiştir. Bayramlaşma vesilesiyle birlikte Bolu Türk Ocağı'nın yeni binasının açılış töreni de yapılmıştır. Açılış töreni çok yoğun bir katılımcı eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Ocak idare heyeti başkanı Vilayet Maarif Müdürü Sabri Bey saat sekizde Maarif binasına gelmiştir. Ocakların kurulmasına ait düşüncülerini belirttikten sonra sözü Ocak idare heyeti kâtabi Müdde-i Umumi (Savcı) Sinan Beyefendiye bırakmıştır. Sinan Bey Türklük ve Ocaklılar hakkında toplantıya katılanlara bilgi vermiştir. Daha sonra Mehmet Can Bey, Orta Mektep son sınıfından Hilmi ve Nihat efendilerin katılımıyla mandolin eşliğinde İstiklal Marşı hep bir ağızdan söylenmiştir. Tayyar Bey tebriklerini ve teşekkürlerini bildirdikten sonra bayramlaşmaya son verilmiştir. Bu faydalı toplanma Bolu'nun sosyal hayatına olumlu bir katkı sağlamıştır. (Altın Yaprak 5 Mayıs 1341: 6)

Bolu Türk Ocağı Türkiye genelindeki olaylara karşı kayıtsız kalmamıştır. O dönemin Türkiye'sinde kısa sürede bütün Güneydoğu Anadolu'yu kapsayacak Şeyh Said (Genç Hâdisesi) isyanı yaşanmıştır. Bu isyan 1925 yılının şubat, mart, nisan aylarında etkili bir şekilde sürmüştür. Bu süre içinde Bolu Türk Ocağı yönetimi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya bu isyanın Türklüğe ve yeni rejim Cumhuriyet'e karşı olduğunu ve bu isyana karşı besledikleri nefreti bildiren bir destek telgrafi çekmişlerdir. Ayrıca telgrafta Cumhuriyet yönetimini korumak için canlarını bile ortaya koyacaklarını belirtmişlerdir. (Altın Yaprak 1 Mart 1341: 3) Reis-i Cumhur 1 Mart 1925 tarihinde bu telgrafa vermiş olduğu cevapta, Şeyh Said İsyanının Cumhuriyet rejimine karşı bir suikast girişimi olduğunu söyleyerek, Türk Ocakları'nın bu isyan karşısındaki vatanını seven kimseye yakışır şekilde duyarlılık göstermesini takdir ettiğini bildirmiştir. (Altın Yaprak 1 Mart 1341: 3) Ayrıca Şeyh Said isyanına karşı Gerede'de

Türk Ocağı aracılığıyla yüksek katılımlı bir kongre gerçekleştirilmiştir.²³ Bu kongrede Şeyh Sait isyanı Cumhuriyet rejimine karşı din kisvesi altında yapılmış gerici bir hareket olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet idaresinin devamı için her türlü fedakârlığın yapılacağına yemin edilmiştir. (Karaer 1989: 126)

Türk Ocakları tüzüğüne göre her sene 23 Nisan'da Ankara'da yapılacak olan Türk Ocakları kongresine Bolu Türk Ocağı adına bir delege katılmıştır. Bu nedenle 1925 yılında yapılacak Türk Ocakları'nın ikinci kurultayına (Anonim 1925: 137-138; Tuncer, Hacıoğlu vd.1998: 154-156) delege olarak TBMM II. Dönem Bolu Milletvekili Falih Rıfkı (Atay) Bey'in katılması kararlaştırılmıştır. (Altın Yaprak 5 Mayıs 1341: 6)²⁴

Türk Ocakları Türkiye'nin kültür, sağlık ve ekonomisiyle yakından alakadar olan bir cemiyettir. Bundan dolayı devlet tarafından kamu yararına hizmet eden cemiyetler arasında gösterilmiştir.²⁵ Yeni kurulan Cumhuriyet rejimini ve inkılaplarını halka anlatma konusunda etkili bir sivil toplum kuruluşu²⁶ olan Türk Ocakları'nın taşradaki şubelerinin mevcut belediyeler tarafından desteklenmesi istenmiştir. Bu dönemde Bolu Türk Ocağı yapmış oldukları gösteri ve etkinliklerden belediyenin almış olduğu yüzde on verginin alınmaması istenmiştir. Altın Yaprak Mecmuası bu konuya belediye yöneticilerinin dikkatini çekmek için dördüncü sayısının ön kapağının iç kısmında bu hususu dile getirmiştir. (Altın Yaprak 15 Nisan 1341: Ön Kapak/İç) Bir kültür kurumu ve kuruluşu olan Türk Ocakları Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'nin ekonomik yapısının kötü olmasından dolayı az da olsa devlet denetimi ve desteğini aramıştır.

Türk Ocakları insan unsurunu esas aldığı için toplumu kültür ve eğitim yönünden şekillendirmeye çalışmıştır. Ayrıca halkın eğlenmesini sağlayarak toplumun psikolojisini büyük savaşların ardından düzeltmek istemiştir. Bunun için değişik kültürel, eğitimsel gösteriler yapmış; halk bu gösterilere ücret ödeyerek katıldıkları için bu tür etkinliklerden

²³ Gerede belediye başkanı aynı zamanda Gerede Türk Ocağı başkanlığını da yürütmektedir. Bkz: (Altın Yaprak 30 Haziran 1341: s.6)

²⁴ 11 Ağustos 1923- 2 Ağustos 1927 tarihleri arasındaki II. dönem TBMM'de Falih Rıfkı Atay ile birlikte beş milletvekili Bolu'yu TBMM'de temsil etmiştir. Diğer Bolu milletvekilleri şunlardır: Cevat Abbas Gürer, Emin Cemal Suda, Mehmet Şükrü Gülez, Mehmet Nuhoglu.

²⁵ Bakanlar Kurulunun 2/12/1924 tarihindeki toplantısı sonucu oldu. Bkz.: (Tuncer, Hacıoğlu vd.1998: 129)

²⁶ Sivil toplum kuruluşu konusu üzerine bkz.: (Arslan 2001; Çaha 1999; Güder 2004; Mardin 1999; Özdağ, Persson 1999; Ryfman 2006; Yerasimos 2001)

toplanan paralar Ocağın ihtiyaçları için harcanmıştır. Bu gösterilerden biri de Türkiye ağır sıklet şampiyonu Urfalı Raşit pehlivanın Bolu'da 1925 yılının Nisan ayında yaptığı müsameredir. Demirtürk lakaplı pehlivan Bolu'da büyük ilgi görmüştür. 15 Nisan 1925 tarihinden önce Bolu'da Türk Ocakları adına iki spor müsameresi yaptıktan sonra Gerede'ye geçmiştir. Daha sonra Mudurnu Beşkavak mevkiinde 25 Mayıs 1925 tarihinde spor gösterisi yapmıştır. (Altın Yaprak 15 Nisan 1341: 8)

Ağır sıklet Güreş şampiyonu Urfalı Pehlivan Raşid Efendi'nin 29 Mayıs 1925 tarihinde Mudurnu Beşkavak mevkiinde verdiği spor müsameresi²⁷

²⁷ Fotoğraf Mudurnu Dijital Kent Arşivinden alınmıştır. Bkz: (http://mudurnukentarsivi.org/items/browse?tags=Bayram_ 22 Ekim 2016'te erişildi.)

Ağır sıklet şampiyonu Urfalı Raşit Pehlivan'ın 29 Mayıs 1925 tarihinde Mudurnu Beşkavak'ta taş kaldırma gösterisi²⁸

Bolu'da Muallimler Cemiyeti'nin yayın organı Altın Yaprak Dergisinde Cumhuriyet döneminin Türk Ocaklarının yanı sıra Türk Tayyare Cemiyeti Bolu Şubesi hakkında da dikkat çekici haberlere rastlanılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle, 16 Şubat 1925 tarihinde kurulan Türk Tayyare Cemiyeti Anadolu'nun her köşesinden halkın katkısını ve ilgisini çekmeyi başarmıştır. Kısa sürede büyük bir tür sivil toplum hareketine dönüşmüş, halkta havacılık sevgisini uyandırılmasına yol açmıştır. Tayyare Cemiyeti tüzüğüne uygun olarak Anadolu'nun her köşesindeki sivil toplum kuruluşlarından üye seçilmiştir. Tayyare cemiyetine Bolu Türk Ocağı'ndan üye olarak yedek aza Mukayyid-zade Talat Bey²⁹ seçilmiştir. Ayrıca Bolu Muallimler Birliği adına Kız Sanayi Mektebi müdürü Şevket Bey seçilmiştir. Kısa sürede Tayyare Cemiyeti'nin Bolu Şubesinin açılması da istenmiştir. (Altın Yaprak 15 Nisan 1341: Ön Kapak/İç) Bu isteğin yaygınlaşması için 29 Mayıs 1925 Cuma günü saat 15.00'te Bolu Türk Ocağı binasında Kalem reisi Miralay Nuri Bey bir

²⁸ Fotoğraf Mudurnu Dijital Kent Arşivinden alınmıştır. bkz: (<http://mudurnukentarsivi.org/files/original/7bed14623992288a514fc4fa40d640a2.jpg>, 22 Ekim 2016'te erişildi.)

²⁹ Mukayyid; mahkeme sonuçlarını sicillere yazma görevini yapan kişilerdir.

konferans vermiştir. Tayyare konusunu ele alıp en ince ayrıntısına kadar açıklamıştır. Topluluk karşısında etkili ve açık bir konuşma yapan Nuri Bey, savaşta uçağın önemi, görevleri ve devletin güvenliğindeki rolünü istatistiksel bir şekilde izah ederek bu konuyu derinlemesine irdelemiş ve açıklamıştır. Bu konferans sonucunda Tayyare Cemiyetinin Bolu’da bir şubesinin açılmasını halk nezdinde destek bulmasını kuvvetlendirmiştir. (Altın Yaprak 1 Haziran 1341: Son Kapak/İç)³⁰

Türk Ocakları Türkçe’nin gelişmesini ve yabancı dillerin etkisi altında kalmasını engellemeye çalışmıştır. Bolu Türk Ocaklı gençler 1925 yılından birkaç sene önce kendi aralarında Türkçe selamlaşmaya başlamışlardır. Bu gençler gündüz için günaydın, gece için tünaydın kelimelerini kullanılmıştır. Bu kelime Fransızca merhaba anlamında olan “bonjour” kelimesinden daha kuvvetli olduğunu bilinmektedir. (Altın Yaprak 5 Mayıs 1341: Son Kapak/İç) Bu durum bize Bolu Türk Ocağı’nın bölgenin gençlerini Türkçe konusunda nasıl bilinçlendirdiğinin bir göstergesidir.

5. Sonuç

Türk kültürünün gelişmesinde etkili olan Türk Ocakları Cumhuriyetin ilanından sonra kültür, eğitim, sanat çalışmaları üzerine faaliyetlerini yoğunlaştırarak yeni bir toplum bilinci yaratmaya çalışmıştır. Böylece Türk milletinin muasırlaşmış, diğer medeniyetler seviyesine yükselmesinde Türk Ocakları ve şubelerinin rolü büyük olmuştur.

Milli Mücadeleden sonra faaliyete geçen Bolu Türk Ocağı Bolu halkının kültür birliğine ve medeni kemaline hizmet eden Bolu Türk Ocağı, Cumhuriyet döneminde müsamereler, konferanslar, yarışmalar gibi çeşitli faaliyetler düzenlemiştir. Bu etkinliklerde Türkçülüğün yükselmesini temel amaç olarak kabul eden Ocak, kültürel milliyetçilik yaparak Cumhuriyet toplumunun oluşmasında büyük pay sahibi olmuştur. Bolu’daki Türk milliyetçiliğinin örgütsel merkezi olan bu kurumun yapmış olduğu faaliyetler dönemin süreli yerel yayınlarında haber yapılmıştır. Bolu Türk Ocağı tarihi misyonuna uygun bir şekilde zamanın ruhunu yakalayarak yürüttüğü faaliyetlerle Bolu halkının moralini yükselterek milli bir şuur yaratmıştır.

Bolu’da Türk inkılabının ve Türk milliyetçiliğinin yayılmasına hizmet için Türk Ocağı’nın yapmış olduğu faaliyetlere Bolu Muallimler Birliği Cemiyeti destek sağlamıştır. Türk Ocakları’nın 1925 yılı kongresini Bolu Muallimler Birliği binasında yapması, bu kongre sonucu Ocak reisliğine

³⁰ Bolu Salnamesinde Ahz-ı Asker Heyeti miralay Nuri Bey Kalem Reisi ismi s.186’da geçiyor.

Bolu Milli Eğitim müdürünün seçilmesi ve Ocağın faaliyetlerinin Muallimler Birliği yayını olan Altın Yaprak Mecmuasında sık sık yer bulması bunun en güzel delilidir. Ayrıca Bolu Türk Ocağı, Bolu'da Tayyare Cemiyetinin açılmasının alt yapısını da hazırlamıştır.

Yapmış olduğu faaliyetlerle Bolu'nun siyasi, kültürel ve sosyal hayatı içinde yer alan Bolu Türk Ocağı'nın yönetiminde Bolu'nun önemli bürokratlarının yer almış faaliyetlere destek vermiştir. Örneğin Bolu Türk Ocağı başkanı Sabri Bey'in Bolu İl Milli Eğitim Müdürü olması, Ocak kâtibi Sinan Bey'in Bolu Cumhuriyet Savcısı olması, yönetim kurulu üyelerinden Tahir Bey'in dönemin Bolu Belediye başkanı olması gibi. Ayrıca Ankara'da 23 Nisan 1925 tarihinde düzenlenen Türk Ocakları II. kurultayına Bolu Türk Ocaklarını temsilen Bolu milletvekili Falih Rıfkı (Atay) katılmıştır.

Kaynaklar

- 1340 Senesi Nisanında Toplanan Birinci Türk Ocakları Umumi Kongresi Zabıtları* (1924). Ankara: Yenigün Matbaası.
- Akçura, Yusuf (1981). *Yeni Türk Devletinin Öncüleri: 1928 Yılı Yazıları*. Nejat Sefercioğlu (haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, Kenan (1986). "Türk Ocakları". *Bellekten 1*(196): 201-208.
- Algüloğlu, Mithat Kemal (23 Temmuz 1331). "10 Temmuz Münasebeti ile Türk Ocağı". *Bolu Gazetesi* 81:1.
- Altın Yaprak* (1 Haziran 1341 Pazartesi). 7.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Altın Yaprak* (1 Mart 1341 Pazar). 1.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Altın Yaprak* (15 Haziran 1341 Pazartesi). 8.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Altın Yaprak* (15 Mart 1341 Pazar). 2.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Altın Yaprak* (15 Nisan 1341 Çarşamba). 4.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Altın Yaprak* (30 Haziran 1341 Salı). 9.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Altın Yaprak* (5 Mayıs 1341 Salı). 5.Sayı. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Anonim (1925). "Türk Ocakları İkinci Kurultayı". *Türk Yurdu* XVI(170): 137-138. (Türk Yurdu IX, Ed. Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara)

- Arai, Masami (2000). *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, Osman (2001). *Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Bolu Gazetesi* (6 Receb 1333). No.70.
- Bolu Livası Salnamesi (1921-1925 Senesi)* (2008). haz. N. Kılıç vd.. Bolu: Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Çaha, Ömer (1999). *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Dertli Gazetesi* (3 Temmuz 1339). No.174.
- Duman, Halil (1991). *Anılarım (1908-1924)*. İstanbul: Acar Matbacılık.
- Düstur* (1329). II.Tertip. I.Cilt, İstanbul:Devlet Matbaası.
- Evcin, Erol (2013). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Güder, Nafiz (2004). *Sivil Toplumcunun El Kitabı*, Ankara: STGP.
- Karaer, İbrahim (1989). *Türk Ocakları ve İnkılaplar (1912-1931)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara:Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Kılıç, Nermin (2012). *Türk Ocakları ve Atatürk*, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları.
- Koç, Yusuf (2012). “Modernleşme ve Milliyetçilik”. *Türk Yurdu* 32 (295): 234-237.
- Konrapa, M. Zekai (1960). *Bolu Tarihi*. Bolu: Vilayet Matbaası.
- Mardin, Şerif (1999). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset-Makaleler 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif (2013). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudurnu Dijital Kent Arşivi: <http://mudurnukentarsivi.org>, 22/10/2016 tarihinde erişildi.
- Orhonlu, Cengiz (1992). “Bolu”. *DVİA VI*: s.276-278.
- Öz, Mehmet (2012). “Tarih, Millet ve Milliyetçilik Üzerine Bazı Notlar”, *Türk Yurdu* 32 (295): 204-207.

- Özdalga, Elisabeth ve Sune, Persson (1999). *Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*. Çev. A. Fethi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özkaya, Hilal (2016). “Cumhuriyet Dönemi’nden Bir Eğitim Dergisi: Bolu’da “Altın Yaprak””. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16 (1):273-300.
- Özkaya, Yücel (1998). “İstanbul’un İşgali Üzerine Aydınların İstanbul’dan Ankara’ya Kaçış Olayı”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* V(13): 127-143.
- Perk, Haluk (2011). *Vali Ali Rıza Oskay’ın Hatıratında Bolu ve Atatürk’ün Bolu’ya Gelişi*. Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Ryfman, Philippe (2006). *Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarı, Hüseyin (1995). *Milli Mücadele’de Bolu*. Bolu: Kemal Matbaacılık.
- Sarınay, Yusuf (1944). *Türk Milliyetçiliğinin Gelişimi ve Türk Ocakları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sarınay, Yusuf (1990). *Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Sarınay, Yusuf (2012). “Türk Ocakları’nın Kuruluşu ve Misyonu”. *Türk Yurdu* 32 (295): 24-26.
- Suphi, Hamdullah (1913). “Türk Ocağı İdare Reisinin Nutku”. *Türk Yurdu* V (58): 9-10. (Türk Yurdu III, Ed. Murat Şefkatli, Tutibay Yayınları, Ankara)
- Şahin, Haşim (2007). “Ocak”. *DVİA XXXIII*: 316-317.
- Topbaş, Eriman (1990). “Türk Ocakları ve Bolu”. *Üç Tepe* 1: 2.
- Tunaya, Tarık Zafer (1998). *Türkiye’de Siyasal Partiler*. I.Cilt. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunaya, Tarık Zafer (2003). *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuncer, Hüseyin ve Memişoğlu, Ragıp ve Hacaloğlu, Yücel (haz.) (1998). *Türk Ocakları Tarihi*. I.Cilt. Ankara: Türk Ocakları Genel Merkezi Yayınları.
- Türk Yurdu* 15-1 (165-4) (Ocak 1925). Ankara: Yeni Gün Matbaası.
- Türk Yurdu* 5 (130) (15 Mart 1917). Ankara: Yeni Gün Matbaası.

- Ülken, Hilmi Ziya (2013). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Üstel, Füsun (2002). “Türk Ocakları”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce (Milliyetçilik) IV*: 263-274.
- Yerasimos, Stefanos (2001). *Sivil Toplum, Avrupa ve Türkiye, Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yuvalı, Abdülkadir (1997). “Millî Mücadele ve Türk Ocakları”. *Türk Yurdu 17(122)*: 14-17.